

ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ім. Т.Г. ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ВАСИЛЬ
СТЕФАНІК

Листи: 1888—1899

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2022

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

1888

1. ДО РЕДАКЦІЇ ЗБІРНИКА «ТОВАРИШ»

Коломия. 2.Х.88.

Світла Редакціє!

Прошу вислати для двох, т. є. Л. Мартовича й В. Стефаніка, Вашу газету на адресу: Ол. Печерський — в Коломиї. Гроші незабаром вишлемо. Що більше будуть брати Вашу газету, не висилаючи згори передплату, то просимо — не беріть нам сего за зле, бо нам годі в кождім часі мати гроші.

З поважанєм.

Оба передплатники.

1890

2. ДО О. К. ГАМОРАК

29 серпня 1890 р. Дрогобич.

Дорога пані!

Коби то ви виділи, в які я кнайпі сижу — гет, гет дивно стало би Вам, чи осе отой Ст[ефанік], що якось на комерсі був в позиченім англїосі. Та й кажу вам, що волів би-м був сто раз раднійше, аби мене з Коломиї вигнали — як тут раз прийняли. Міркуйте лиш, в якім я страху от тепер хочу іти спати, боюся, аби не було вуший, боюся й за блощиці — а спати так хочеться! Найгіршу муку на світі терплять-таки, відай, американські арештанти, що то їм невольно через рік або й більше ні словечка промовити, якби ще 364 дні, я би також був таким арештантом на цілий рік. Погадайте собі лиш, що то за мука до нікого живого словечка не промови-

ти — се дуже гірко. Я говорив з 15 минут з Борковским (він собі добрий директор!) та й тільки мої полекші. Вже 6 годин хочу води, а проклятої води дрогобицької до писка не можу повернути — і смердить, і солена, і густа — се таки забагато! Приходжу до ч[айної Народної] Торгівлі, прошу води — суб'єкт, розуміється, після своєї професії відповідає «прошу», але якийсь кабанистий попик забирає голос і каже, щоби сей внесок (від мене була се дуже усильна просьба) передати під розвагу анкеті з львівських репухатих. Зворот такий дуже мене роздражнив, тим більше що і загальні збори «Просвіти» передали внесок Колесси анкеті (але се лиш був внесок), і почав я з попом гаркатися. З другої сторони се мене трохи і розрадило, бо я зігнав оскому на попів місто на коломийських бельферах. Але що характеристичне, то се, що все мені хтось із коломийських привиджується, раз виджу Невестюка, раз директора, раз Вас, а врешті і стецівська бричка із сестрами біжить містом — і то таки на правду. Сам не знаю, що се — здурів чоловік в Дрогобичі. Коби-м тут узрів того кривого із Спілки, то ліпше би-м ся утішив ним тут, як Франком в Коломиї. Але так дуріти не буду, коби лиш Мартович приїхав, зараз шморгнем до Борислава межі Франківських героїв.

Кінчу та й зо страхом божим лізу під покривало — (але от у сі хвилі причуває ми ся ваш сміх! що се, бігме не знаю). Як що є цікавого, то напишіт, як трохи поздоровіли. Кланяйтесь сестрам, як ще у вас є, та всім патріотам.

д. 29/8.

Ваш щирый
(і трохи хоробливий) *В. Стефаник.*

д. 7 кл.

Р. С. Кобих міг заплакати, так бих заревів, що аж жили би ся збігли.

3. ДО М. І. ПАВЛИКА

Вересень 1890 р., Дрогобич.

Дорогий добродію!

Недавно післали вам студенти дрогобицькі 2 злр., один злр. на «Зорю» на ім'я Данила Тиховського, а другий злр. на книжки. Тутка ми заводимо новий кружок а брак нам книжок, тож прошу вас дещо подаруйте, дещо продайте, аби-сьмо мали з чим зачинати. Тепер посилаємо Вам ще 1 злр. на «В поті чола» через нашого доброго товариша Федя Кобриня (ви можете з ним о всім говорити) і прошу Вас передайте му які книжки, бо тут годі без них. Може маєте деякі книжки в 2 примірниках — то дайте нам їх хоть на який час. Осей чоловік забере все. Прошу ему також дати «Народ» той, що на ім'я Олексовського, послідне число. Мартович лагодить Вам якусь повістку, добра вийде, як ми ся здає, оже незадовго вишлемо. Сьогодні давав мені Борковський науку. Говорив про «Народ», про вас і Франка, казав, що дуже му ся подобає, лиш аби осторожно робити.

Десь незадовго і я якусь допись пішлю, але мушу ще ліпше розглянутися. Мартович ще просить, аби ви ему передали его 2 кавалочки — він то переробить і, як буде треба, то вам назад вишле.

Будьте здорові та напишіть або розкажіт що осему.

Ваш щирый *В. Стефаник.*

4. ДО О. К. ГАМОРАК

Дрогобич, 19.IX.1891

Високоповажана Пані!

Вкінці я таки зібрався писати до Вас. Пишу тому, що хотів би-м дечого нового дізнати, чи то за справи та новинки в Снятинськiм, чи за справи та поведінку цілого мира радикального. До Вас такі звістки все скорше доходя, чим до нас отутка, а то тим більше, що газет ніяких не читаєм, а «Народ» дуже нерегулярно гостить у нас. Пишу ще й тому, що вас люблю чи поважаю, все рівно і рівно ж за вас хотів би-м знати дещо.

Зі своєї сторони я вам нічого нового і доброго звідси написати не могу; бо тут живу наг яко благ. Недавно був тут один потерпівший радикал-студент з Рознова. Він, тримаючись девізи радикальної, читав мужикам «Хлібороба», вияснював дещо а межі іншим сказав, коли річ зайшла про папу, що сей панок має з пів-Риму дітей, хотя жінкою бог его не милували. Може ще дещо іншого там сказав — не знаю. Але слухателі — парубки (межі ними і поет Бідолах) зараз же не мали нічо пильнішого, як донести реторичеськїї подвиги радикала до его гімназїї в Стрию. Розумієся, що школа пропала, але перед ним ще і процес. Маленька воно історія, але я над нею призадумався. [...]. Знов друге, що я замітив, то се, що «угода» немало наробила пакости моральної і межі мужиками. А третє, що треба ще доброї надуми, над ким тре ліпше робити, чи над мужицтвом, чи над сице рекомою інтелігенцією. Чи не пустити б мужика теорїї Маркса, а взятися до інтелігенції, котрої і менше і вона все-таки більше має приготованя. Як кажу, я над сим лиш думаю і се ще не моє переконане. Скажіт ви самі, кіль-

ко то людей отак гине без сліду через отаке народничество. Єсли б такий студент взяв собі за мету робити щось межи інтелігенцією, то до неї не міг би аж доти приступити, поки сам не виобразував би свої сили інтелектуальні. Коли б ми мали більше людей самостійно і добре виобразуваних, то і річ наша стояла би ліпше. А тепер кождий береся мужика вчити, хоть сам небагато розуму об'ївся, а наше почтенне і любе селянство от як відплачуєся. Не знаю я чи се не переборщене, що я написав, бо се перший випадок такого рода, котрий аж печінки рве всередині. Ви о сім напишіт свою гадку, і се буде зав'язком нашої кореспонденції, котру я гадаю з Мартовичем утримувати з Вами і іншими. В другім листі порушиться іншу якусь справу, котра і користь нам двояку принесе.

Кінчаючи вже, прошу вас напишіт все, все, що знаєте за всіх і за вся. Я дуже цікавий на лист, то й не баріться з ним.

Здоровлю ваших сестер і най вони докинут слово до листу Вашого.

З поважанем.

В. Стефаник

1893

5. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

5 листопада 1893 р., Краків.

Коханий Левку!

Я ще на вакаціях казав, що Шлемкевич упаде, бо шляхта не така дуже постійна, щоб одного держатися. Чи не робили твоїй матери витязі котячої музики?

Так, коханий Левку, намість лишитися обом вам з Марком у Коломиї, там вас жадного нема. Сидітимете на селі та [мете] віци пускати, бо на селі і вчитися не мож. Марко писав

до мене вже два листи. Послідний раз не відписав-ем ему, бо-м мав велику горячку, так що і листу не розумів. Нині я вже здоров та й треба братися до роботи, бо багато єсть. Дістав я ще від Кирила предовгий лист з его звичайними бештанинами та проектами. Я троха тішився, що роз'яжут парламент і всі ми три знов справляли би храм, та якось нема надії на роз'язанє парламенту. Наш храм у Коломиї мені не шкодить, я чекаю, коли ще раз можна буде справити.

Тутка жию досить весело, Невестюк справляє мені веселість і своїми віцами і грішми. З початком грудня робит докторат і приїзджає до Городенки. Чайковский як лиш коли нагадує за Русь, то видко по нім якесь неозначене вражіне, сумішка перебутої нищети з подвигом патріотичним.

Я хочу до п[ан]ни Пугалоскої в Коломиї написати картку з запитанем, чи маю виставити реверс на 113 лев., чи вірит на слово. Єї, як старшій, приходиться рішати в справах молодшої сестри. Наївна Дульчінея Москви!

Зійшовся Гефест з Ескулапом і перший мощно інтригує, бідний не знає, що Ескулап має усілякі зіля на любовці. Що з вірменином?

Коханий, як вже будете оба, то пишїт до мене, ви може не знаєте, що листи Ваші мене тримають разом з вами на Руси. Здоровлю сестру, родичів а тебе цілую

Твій

Василь.

Кр. 5/XI.93.

6. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

Краків д. 4/XII.93.

Коханий Левку!

Тебе не так село заїдає, я то, що москаль каже «ничего не делать». Слушний час, хто знає, чи настане, а ти ждеш его та нічо не робиш. Прийдеся, відай, довгенько ждати! Ти ліпше

розложи собі день на кавалочки (години): одні кавалочки на науку, другі на читання, треті на писане поезій, четверті на забаву з Ромком і т. д., і т. д. Так тобі день борше зійде і не буде тої рутенської апатії. Бо справді дивно, чому Левко радикал мав би на селі скучати, маючи мужиків і книжки під руками. Напиши, яких книжок більше-менше хочеш, то я віцци пішлю, розумієся, як пришлеш марки на пересилку (40 кр.) і даш слово, що в кождий час, як зажадаю, вишлеш у Краків назад.

Я до Мартовича написав давненько письмо до Торговиці та жадної вістки нема. Де він діваєся? Єму я описав вічеві его проводаторів досить широко і виступ Франка рівно ж. Тобі ж скажу, що віче мазурске робило на мене вражіне давних наших вечерниць кейванівських, де мужики виступували з усякими своїми віршами довгими і млавими, з бесідами *ad hoc* виробленими, де о. Стояловский підповідав і т. д. Зі всего пізнаєся початок руху мужицкого. Про се я написав до «Хлібороба».

Я сам жию добре. По 7 год. сижу між мерцями, потім спаю мир політикою, етикою (Спенсера, Золя, Дюма), бігаю по всяких *Kółkach literackich*, схожуся з Невестюком (робит коло 15/XII. с. р. докторат) і йду до кофейні на шклянчину. Жаль мені великий, що тебе з Марком тут нема. На різдво не їду додому; покажуся аж при кінци вакацій.

Сей лист пишу ½ год. по опівночи, прийшовши від Баліцких з Подгуржа. У них бачив-ем фотографію сестри Гені; хотів-ем свиснути та не вдалося. Фотографія нагадує мені блаженні часи на Руси. Чи сестрі сниться все, що побиває служниці?! Відпиши скоро, не оправдуйся апатією (*recte* ліністю!). Цілую тебе, родичів і сестру здоровлю.

Твій В. Стефаник.

Дай яку звістку за Марка; адрес: W. S. stud. med. w Krakowie.

В. Ст.

7. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

Краків. 15.XII.93.

Дорогий Левку!

Як бачу з письма, ти вже вправляєшся в палестрі у д. Окуневського і кажеш, що слухний час (?) вже для тебе настав. Поки що і се добре — ліпша Городенка як Серафинець. За ті городенські вечерниці і товариство політичне читав-єм в нашім любенькім «Ділі» і дуже мені весело стало на душі. Ото наши провінціональні поборники, як Окуневский, відвічно держаться, що Христос любив маленьких, і з маленькими навіть політичне товариство заводять! Щось дуже виглядає на ідилічно-кейванівські карлівські вечерниці! Треба б раз закинути дитинство, а взятися за діло серйозно, не з дітьми і паннами. А то кождий корифей робить фаєрверки, щоб потім пустити в «Діло» слезливо-веселу допись, що, мовляв, серце радувалось, як побачили ми маленьких мужицких діток на естраді, а між ними так заслужену Ольгу Шухевич! Старенькому патріотови «Заячківському з Лопянки» потекли здорові, як горох, сльози на сей вид, а енергійною пружиною всего єсть наш посол Окуневский. Таке менше-більше напевно буде в «Ділі» — і на сім скінчиться; на другий же рік будуть такі самі загальні збори «городенского козацкого коша» і т. д., і т. д.

Ти повинен або Марко таке рутенство взяти «шпетно» (по-краківски) і написати до «Народа» про него.

Мене дуже тягне на Різдво поїхати на Русь, та якось не сходяться кінці. Треба сидіти та вчитися. Між академіками у Кракові я виробив собі вже відповідне оточене з найліпших радикалів і можу жити нормально. Читаю багато, бігаю по всіх усядах, де що цікавішого побачити і добре мені єсть!

Чи ти вважаєш, як «Хлібороба» помалу беруть самі мужики для своїх дописів?! Як Дорундяки, Марцінюки і т. д. заступають дуже добре місце лінивих Даниловичів і consortes?! Але що найгірше, то се, що маститі радикали за своє лінивство до писання не дадуть навіть геллера на «Хлібороба», так що Павлик мусить без обиняків заповідати упадок «Хлібороба». Якби се сталося, то був би се страшний пос[ту]пок зі сторони Даниловича etc.

Я пишу на Русь листи та пишу, а лиш ти один відписуєш. Намов же Марка, най раз відпише, чи дістав мій лист, де-м описував віче мазурске? Скажи му, най конче передасть Трильовському книжки з «Громади» — він їде у Краків по першій січня.

Як зійдетеся разом та говоритимете за шельмовства — напишіт і мені трохи. За дитинячі збори напиши також. Баліцким при спосібности передам поклін. Здоровлю родичів і сестру, тебе ж цілую.

В. Стефаник.

1894

8. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

Краків, 9.ІІ.94.

Коханий Левку!

Вибачай, що так запізнив-єм ся з письмом. За останній час я мав так багато клопотів, що ніяк було писати. З найновіших нинішніх новин подаю тобі до відомости, що Павлик сидить в Бродах у готелі і пише до нас, щоби гроші присилати на агітацію (в готелі?), бо має шанси перейти. Я вже дуже був би вдоволений, якби він дістав там 10 голосів, бо, відай, упаде без жадного голосу — був би скандал. Кирило сидить від двох неділь в Кракові і, після

звичаю, викрикує та нагонить людей до писання статей політичних, економічних, моральних, скликування з'їздів академічних, віч народних, закладання «Поступу» (радикальної Просвіти) і т. д. і т. д. Всі збори мали б бути під час вистави краювої. Яросевич знов попав в страшну апатію — бог знає, чи вилічиться коли з неї. Якось дістав-ем лист від Маєвського, дуже для мене прикрий; він каже, що причиною всіх его «бедствий єсть мій вплив на него, де попри пшеницю був кукіль і дурійка («нераціональний атеїзм, не пошановане і ігнороване школи з її властями»). Гадає вертатися до гімназії і просить залагодити деякі формальности з Борковским. Я ему вже відписав і в доста делікатний спосіб боронився від его закидів. Дістав-ем також лист від Марка. По листі бачу, що ему дуже а дуже стало тяжко жити на селі, — піди до него та розведи чоловіка. Дивно лиш, чому ти дотепер в него не був — ліпше совокупно пожуритися над іспитом. «Громаду» хочемо розв'язати, бо нема сконд її держати. Книжок вже не дістанеш, хіба моїх власних. Я тепер слабую [...]. За Невестюком дуже мені банно, ото душа була! гай! гай! Чи бачив-єсь ся з ним? Ти щось гнівню мені товмачив про «Палестру», а я, бідний, не хотів тебе прогніввити, лиш пустити «віци», та, як бачу, мені небезпечно пускатися на «віцю». На святах я був в Самбірщині, звідти післав-ем і карточку на новий рік до Вас. В марті приїду накоротко додому (вербунок) і загляну до тебе. Що ти робиш? Чи їдеш до Черновець? Чи маєш де яку лекцію? Гарасимович мав забрати зі Спілки 1000 злр. — грозить кримінал, не кажи сего нікому. Пиши до мене. Здоровлю матір, тата, сестру і Ромка (...раєва).

Цілую тебе.

Стефаник.

9. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

Квітень, 1894 р., Краків.

Коханий Левку!

Тепер дуже не маю часу, аби писати, і відкладаю то на 2 дні, а тимчасом посилаю ти книжки. Дві з них п. з. «Die Beichte eines Thoren» і «Das Liebeskoncil» маєш мені звернути невідклично до 26 мая — бо інакше платив би-м за цілий наступуючий місяць вкладку в вypoжичальні. «Das Liebeskoncil» посилаю тобі з двояких причин: а то, аби-сь переконався, до чого доходить література в німців, і аби-сь трохи розвеселив собі ум. Паніца сидів за ню рік у арешті. Решту книжок можеш задержати до вакацій. Аби не забути, то скажу тепер, що Strindberg написав «Die Beichte...» яко відповідь на то, що жінка его оголосила була в часописях і між літератами, мовби він зійшов з розуму. Свого часу великий був крик у Швеції, що їх найбільшого літерата треба замкнути до вар'ятів. Лист за 2 дні напишу.

Цілую тя.

Стефаник.

10. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

Краків, 16.V.94.

Кохані!

Як граєте в гроші, то не проклинайте мене, що-м вас обіграв — на вакації відіб'єте шкоду.

З дому я виїхав в неділю вечером; до неділі мені дуже навприкрилося так, що жалував-єм за Серафинцями. В Кракові новин небогато. Яросевич здав другий докторат і тепер лямпартує, Кирило вже кілька термінів брав до докторату, а що не зважився сідати, каже, що голова дурна

і нема з нею ради. Радикали порозходилися по хатах. Недавно був тут Дашинский, соціаліст зі Львова, і казав, що соціалісти хоча під час виборів допомагати радикалам. Не знаю, в який се спосіб, але і се добре.

Нині здавав я справоздане тутешним за Коломию. Жаден не згодився на те, щоби з'їзд був в Коломиї, мотивуючи се тим, що а) Коломия не є центром цивілізованих з'їздів, б) що мало людей з'явиться на з'їзді, с) що там не приїдуть «независимі», d) що з'їзд для надання більшої поваги партії повинен відбутися під час вистави, як будуть відбуватися інші конгреси, приміром, соціалістичний. Тому пишемо до коломиїців, щоби з'їзд зробити десь коло 15-го липня, як будуть студенти розходитися по домах та як буде і конгрес соціалістичний.

Пишу Вам о сім для того, щоби і Ви підперли нас перед коломиїцями в сім ділі.

Я зачинаю вчитися до рігороза. Віцами Марковими бавляся тутешні радикали і жалують, що не можуть Вам дати що «на карту» [...] Цілую Вас і прошу пишті, що робите, але з віцами новими.

Бачинских здоровлю.

Стефаник.

11. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

Краків. 2.VI.94.

Любенький Левку!

Зачинаю твоїми ж словами «я оправдую себе тим, що час було впасти в гнів, як стояв-ем годину на поли і про-сив-ем его вернуться, а він нічого собі з того не робив» і, місто смутитися, сміюся з вас обох аж до вух. Мені се нагадує ваш *Rückzug* зі Стецеви після звісної афери і я ще гірше сміюся. Що ж ви, мой, оба такі дурнички берете на правду,

хіба ви діти, чи що?! Не перечу, що Лесько часом прикрий, але ти також. В сім разі лише він винен, то не маєш що добирати «червоної шапки» — він верне сам, бо не можна думати, щоби інакше зробив. Ти ж вчися сам та здавай хутко. Як будеш у Чернівцях, то застанеш там в «Союзі» запрошене на з'їзд слав'янської молодіжи у Львові на день 2 і 3 липня с. р. Ініціаторкою з'їзду єсть львівська *Akadem. Czytelnia* — тепер реакційна, і єсть надія, що з'їзд буде такий самий. Тому ти ще задержся з рішучим кроком аж я тобі напишу, що робить Львів і Краків, а ти вже, як меш бачити, — осудиш чи їхати чи ні.

В рад[икальній] партії апатія велика і єсть основа думати, що менше викляровані радикали, а більше охочі до роботи підуть до Романчука, бо сам Ром[анчук] сказав на зб[орах] Нар[одної] Ради, що радикали — ліве крило народовців. Таке пишуть мені зі Львова, а в нас хоча апатії нема — то тут нема кому лізти в апатію, бо всего єсть чотири. Ось тобі гороскоп на будуче партії. Тому-то конче треба з'їзду, аби завести яку організацію в нас, бо пропадемо. А тут біда — Павлик з'їзду не хоче і знати! Ми віцци порозписували листи в справі з'їзду — всі годяться і уважають его за конечний, лиш коломийські крутять носом. Діло пекуче і ти з Марком та ще з ким (Волошинским) напирайте на них (коломий[ських]), щоби не рутенствували, а скликували з'їзд. Справа ся пішла до Драгоманова і ще чикаємо на его відповідь та сподіємося, що й він за з'їздом. До коломийських треба взятися остро, бо буде погано! Якби був з'їзд, то будьте конче, зрештою до того часу буду з вами. Як будеш у зеленій Буковині, то пиши відти до «Народа», бо корифеї тамошні вже занадто дурні і подлі — читай «Буковину» то побачиш. Волошинского здорови та кажи, най пише до «Хлібороба» за всякі вечерниці, бо дуже вже млавий!

Сестрі снилося певно, що біла когось — то й має цигана — не треба бити нікого! Баліцка хора і до неї ходять лиш

лікарі, а не радикали. Яросевич вже доктором — сидить на границі і бере 15 злр. денно. Кирило сими днями здає. Я тоже вчуся. Довідайся за Марка або піди до него. Я напишу ему письмо. Пиши ж. Здоровлю сестру з родиною.

Твій
Стефаник.

Запитай мами, чи прислати сестрі капелюх?

12. ДО Л. В. БАЧИНСЬКОГО

14 червня 1894 р., Краків.

Коханий Льве Василевичу!

Я таки відразу згадав, що Мартович не такий наївний, щоби по серафинським «краху» не здумав по своїм боці вини та й не розмазував справи. Зле лиш то, що він (і ти) не сідаєте до іспиту перед вакаціями. Що він в Красноставцях робить? Хіба дражниться з панею Шмігельскою та співає єї «*smutnéj*»!

За буковинські справи і діятелів треба щось конче написати і то не з точки загальної політики і єї принципів, а треба написати факти з їх поступованя в громаді. Ти се конче зроби! За Дутчака я хіба скажу, що він такий же рутенський філософ, як Сава, руский мудрець, лиш що він їздить на *Katliedersozialism'i*, а Сава на «мудрості народній». Біда русинам від того, що вони науку беруть гет осібно від справ щоденних і виходит наука для науки — а в політиці рутенець! Як будеш з ним, то скажи ему, що таким соціалістам, як він, порох з катедрів стирати би!

Тутка пробуває рос[ійська] революціоністка, жидівка з Риги, 18 рочків від роду! Соціальні і радикальні елементи злетілися до неї і зачалися «клуби». По двох тижнях про-

ЗМІСТ

1888.	3
1890.	3
1891.	6
1893.	7
1894.	11
1895.	28
1896.	57
1897.	113
1898.	204
1899.	253
ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК ЛИСТІВ	308
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	317